

ЗАВДАННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ В НЕМОВНИХ ЗВО АВТОМОБІЛЬНО-ДОРОЖНЬОЇ СПРЯМОВАНОСТІ

Фандєєва А. Є.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Анотація. У статті розглядаються напрямки й завдання професійно орієнтованої мовної підготовки в сучасному технічному ЗВО. Узагальнюються виклики внутрішнього й зовнішнього середовищ університету, що впливають на формування професійного портрета фахівця в галузі науки, техніки та технологій. Аналізується роль іноземних мов як інструменту професійної діяльності, що дозволяє сучасному фахівцю здійснювати науково-дослідницьку та освітню діяльність на більш високому рівні – міжнародному. Розглядається нова функція мовної підготовки в технічному університеті – формування мовного середовища ЗВО на основі принципів професійно орієнтованого підходу до мовної освіти, міждисциплінарності.

Ключові слова: професійно орієнтована мовна підготовка, мовне середовище технічного університету, ініомовна комунікативна компетенція, міжнародна діяльність, професійні вміння інженера.

Вступ

Одним з основних завдань вищої школи є підготовка висококваліфікованих фахівців з широкою культурою праці та гнучким мисленням, оскільки всесвітньою проблемою є те, що люди з технічною освітою «мають невисокі комунікативні навички» [1].

Аналіз публікацій

Як зауважує фінський дослідник, «унаслідок глобалізації та прискорення технічного прогресу інженерні спільноти стають усе більш різноманітними як з точки зору соціального середовища, так і щодо знань, нагальних і необхідних у промислових процесах» [2]. До професійного портрету фахівця в галузі науки, техніки й технологій сьогодні додається здатність до організації взаємодії в науковому та виробничому середовищі на рівні міжнародних контактів. Відомо, що «програми іноземної мови відіграють центральну роль в інтернаціоналізації навчання та викладання в університеті» [3].

Міжнародна діяльність як найважливіший чинник розвитку сучасного технічного ЗВО для його співробітників і студентів має на увазі організацію науково-дослідної та освітньої діяльності в міжнародному просторі, що вимагає активного володіння однією або декількома іноземними мовами. Згідно із зауваженням зарубіжного дослідника, питання «глобальна індустрія високих технологій характеризується високою конкуренцією, інноваціями й широким використанням англійської мови» [4].

Завданням сучасного технічного ЗВО є не тільки залучення іноземних фахівців до виконання досліджень, педагогічної діяльності та обміну досвідом, але насамперед – завоювання ключових позицій у науці й освіті. Незважаючи на те, що, на думку європейських учених, рівень знання англійської мови в сучасній молоді досить високий [2], він не завжди достатньо орієнтований на досягнення професійних завдань. Процес розвитку європейської освіти, пов'язаний із підписанням Болонської угоди, торкнувся усіх ЗВО європейського регіону, що посприяло появі нових підходів до викладання іноземної мови. Так, дослідник з Литви пише: «Офіційний політичний підхід, спрямований на зміцнення національної мови та культури (як це видно впродовж усього пострадянського простору) стикається з проблемами розвитку багатомовності».

Мета і постановка завдання

Рівень міжнародного співробітництва для технічного ЗВО змінився і на сучасному етапі є комплексом складних завдань, безпосередньо пов'язаних із вміннями іншомовного міжкультурного спілкування, здатністю працювати в команді, особистими та професійними якостями, що визначають рівень науково-дослідницької та педагогічної діяльності, які можливо реалізувати за умови високого ступеня розвитку іншомовної комунікативної компетенції в професійній сфері спілкування. Для досягнення цих завдань доводиться використовувати всі можливі способи, зокрема командну роботу викладачів.

Професійно-орієнтована мовна підготовка в сучасних мовних ЗВО

У своїй роботі педагогічний колектив Харківського національного автомобільно-дорожнього університету (ХНАДУ) враховує сформований багатий досвід підготовки фахівців автомобільно-дорожньої галузі, беручи до уваги нові можливості, пов'язані зі змінами освітнього й соціокультурного контексту вивчення іноземних мов загалом – посиленням інтересу до вивчення іноземних мов, зокрема англійської мови. ХНАДУ успішно вирішує одне з найважливіших завдань сучасної професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі науки, техніки та технологій – забезпечення якості мовної освіти за допомогою комплексної мовної підготовки, сфокусованої на вирішенні проблем внутрішнього середовища технічного ЗВО (домінування монолінгвальної спільноти, середній стартовий рівень студентів молодших курсів щодо розвитку комунікативної іншомовної компетенції), а також відповідає викликам сучасного соціально-економічного розвитку суспільства в контексті глобалізації.

Як відзначають зарубіжні дослідники, «значущість англійської мови підвищується разом із важливістю професії інженера, й особливо затребувані навички усного мовлення, необхідні для спілкування з клієнтами й вибудовування відносин» [4]. Усебічний розвиток особистості майбутнього інженера, розширення спектра затребуваних суспільством і економікою компетенцій у його професійному портреті можливі тільки за умови дотримання таких принципів організації професійної та мовної підготовки в технічному ЗВО:

– злиття гуманітарного й технічного знання для забезпечення гармонійного розвитку особистості фахівця за допомогою впровадження інтегрованих програм навчання, різного роду заходів, що проводяться в референтній системі іноземної мови: «В основі посилення мовної підготовки та виведення її на якісно вищий рівень необхідно покласти принцип інтеграції» [5];

– формування полікультурної особистості студента як менеджера власного процесу навчання, здатного до творчої діяльності та інновацій.

У всьому світі відбувається обумовлене процесами глобалізації реформування системи мовної освіти у вищій школі, покликане «задовольнити потреби студентів цифрового

століття і створити творче середовище навчання, що веде до формування професіоналів міжнародного рівня». Під час підготовки фахівців не можуть бути залишені без уваги питання розвитку в них такого рівня комунікативної та соціокультурної компетенції, який дозволяв би їм успішно справлятися зі своїми професійними обов'язками. У структурному плані професійно орієнтована іншомовна комунікативна компетенція містить усі основні складові комунікативної компетенції: загальнокультурна, мовна й мовленнєва, стратегічна, компенсаційна та соціокультурна компетенції. Однак у змістовному плані кожен із компонентів розшириться за рахунок включення професійно орієнтованих знань, навичок, умінь, індивідуальних здібностей з опорою на компетентність у професійній діяльності.

Професійно орієнтований компонент мовної компетенції можна визначити як систему мовних знань, умінь і здібностей, що дозволяють фахівцеві породжувати правильну в мовному плані та термінологічно насичену мову й комплекс лінгводидактичних знань і вмінь, що дозволяють адекватно представляти й описувати лінгвістичні явища в навчальних цілях.

Професійно орієнтований компонент мовної компетенції можна визначити як систему мовленнєвих знань, бікультурних умінь та індивідуальних здібностей до мовотворчості, що дозволяють тому, хто говорить / пише, орієнтуватися у функціональних чинниках спілкування з урахуванням створення комунікативно-прийнятних мовленнєвих творів (текстів).

Професійний ракурс міжкультурної стратегічної компетенції допомагає створити сприятливі умови для спільної професійної діяльності. Міжкультурна стратегічна компетенція передбачає наявність у того, хто говорить / пише, здатності до варіювання комунікативних стратегій в умовах іншомовного міжкультурного спілкування. Включення міжкультурної стратегічної компетенції дає можливість активізувати, координувати й балансувати всі інші види компетенцій.

Мовне середовище технічного ЗВО дозволить у майбутньому студентам і викладачам самостійно приймати рішення про формування творчого колективу дослідників з міжнародною участю, узагальнювати результати досліджень у наукових публікаціях іноземною мовою і, як наслідок, брати участь у міжнародних конкурсах і грантах, тобто отримувати визнання на міжнародному рівні.

Загалом для досягнення перелічених вище цільових установок на рівні реалізації завдань мовної підготовки співробітництва та студенти університету повинні: здійснювати усну й письмову комунікацію іноземною мовою (ділове листування, усні переговори, ведення письмової наукової та ділової документації), брати участь у міжнародній діяльності (співпрацювати з іноземними колегами, використовувати іноземну мову в навчальній і науково-дослідній діяльності), і тоді «утворюється унікальне поєднання інженерної та мовної компетентності», а «випускник технічного ЗВО – носій цього поєднання – виявляється затребуваним вітчизняним ринком праці» [5].

Ці завдання вирішує система мовної підготовки співробітників і студентів ХНАДУ, у якому на рівні структури та змісту програми на сьогоднішньому етапі розвитку ЗВО можна визначити два напрямки:

- іноземна мова як засіб формування професійно орієнтованої іншомовної комунікативної компетенції студентів;

- іноземна мова як інструмент формування професійно орієнтованої іншомовної комунікативної компетенції викладачів.

Відносно першого напрямку мовної підготовки в університеті необхідно наголосити, що основними принципами її реалізації стають: принцип опосередкування діяльності іноземної мови (мова в навчанні не самоціль, а інструмент виконання іншої діяльності (взаємодії в групі, команді), засіб вербалізації прийнятого рішення, побудови гіпотез, участі в обговоренні, уявлення продукту дослідницької роботи); принцип інтенсифікації процесу навчання (форма та зміст занять здебільшого передбачають формат мовного й полікультурного занурення).

Завдання з формування навичок, які обслуговують професійну діяльність будь-якої спеціальності, пов'язані з так званими переносними вміннями організації діяльності (*transferable skills*) [6]. Ця група вмінь розвивається та підтримується завданнями проектно-діяльності, проблемно орієнтованими завданнями, симуляційними завданнями та *case-studies*, виконуваними в референтній системі іноземних мов. Основним принципом організації таких видів робіт є розвиток критичного мислення студентів, спроможності приймати творчі нестандартні рішення з планування діяльності, формування інженерного та/або дослідницького вирішення проблемного завдання. Завдання, сконструйова-

ні за цим принципом, дозволяють успішно реалізовувати міждисциплінарні зв'язки.

До ще однієї групи особистісних умінь, розвиток яких також передбачається в процесі реалізації мовної підготовки в технічному ЗВО, належать так звані компенсаторні вміння діяльності та взаємодії (*compensatory skills*) [6]. Ця група вмінь обслуговує проектні роботи, дослідницьку діяльність і відповідає за формування науково-дослідницької методології, а також інформаційної компетенції студентів. Тут актуальними для студентів слід вважати такі вміння: вибір оптимального шляху пошуку інформації, ранжування отриманої інформації, пошук або прогнозування відсутніх елементів проблемної ситуації або завдання, стратегічне вибудовування процесу дослідження проблеми, поетапне прогнозування одержуваного результату, співвіднесення його з кінцевою метою діяльності, коригування виконання діяльності залежно від зміни умов її реалізації.

Не можна не сказати про групу професійних адаптаційних умінь інженера, що визначаються в зарубіжній літературі як *soft skills* [6]. Зазначена група вмінь пов'язана з особливістю підготовки студентів технічного ЗВО за спеціальностями або напрямками. *Soft skills* дозволяють їм організувати й виконувати лабораторні роботи, працювати з обладнанням, планувати, організувати, виконувати експериментальні дослідження, інтерпретувати й узагальнювати їхні результати, за необхідності адаптувати отримані дані для ознайомлення з ними широкого загалу, формувати наукові тексти для професіоналів у даній або суміжній галузі знань. Група умінь у категорії *soft skills* на заняттях з іноземної мови дозволяє працювати зі специфічними текстами за фахом, виконувати міждисциплінарні проекти в референтній системі іноземних мов.

Необхідно підкреслити, що зміст і структури мовної підготовки в університеті полягають не стільки в її орієнтованості на мовні знання й мовленнєві вміння, скільки в її сфокусованості на вимогах до професійної компетентності фахівця в галузі науки, техніки та технологій.

Так, на початковому етапі навчання в технічному ЗВО іноземна мова дозволяє студенту реалізувати свій потенціал як дослідника-початківця, інженера, відчутти себе фахівцем, готовим і сповненим прагнення до інновацій за допомогою виконання проблемних завдань, науково-популярних проектів, презентацій.

На середньому етапі навчання іноземна мова виконує інформаційну функцію, формує професійний кругозір за професійно орієнтованою тематикою, дозволяє освоювати формати робіт, затребувані на заняттях зі спеціальності (підготовка опису виробничого циклу, виконання та опис винахідницького проекту, супровід професійної діяльності відповідною документацією, презентаційним продуктом).

На завершальному етапі навчання іноземна мова включена до професійної та академічної діяльності студентів, магістрантів, аспірантів як засіб самореалізації, інструмент самоосвіти й підвищення кваліфікації у виконанні спільних з іноземними учасниками дослідницьких проектів, публікації результатів досліджень за кордоном тощо.

Висновки

Головним завданням реалізації системи мовної підготовки в технічному ЗВО є сприяння вирішенню стратегічних завдань розвитку технічного ЗВО, зокрема входженню в світовий освітній простір. Вирішення такого глобального завдання можливе тільки за наявності висококваліфікованих кадрів – студентів і викладачів, які набули відповідного рівня професійної компетенції, зокрема в галузі іноземних мов, що дозволяє вільно орієнтуватися у світовому інформаційному потоці, а також просувати власні затребувані розробки й результати досліджень на міжнародному рівні.

Література

1. Aberšek B. Development of communication training paradigm for engineers. *Journal of Baltic Science Education*. 2010. № 9 (2). P. 99–108.
2. Lappalainen P. Integrated language education – a means of enhancing engineers' social competences. *European Journal of Engineering Education*. 2010. № 35 (4). P. 393–403.
3. Dlaska A. The role of foreign language programmes in internationalising learning and teaching in higher education. *Teaching in Higher Education*. 2013. № 18 (3). P. 260–271.
4. Spence P. Engineering English and the high-tech industry: A case study of an English needs analysis of process integration engineers at a semiconductor manufacturing company in Taiwan. *English for Specific Purposes*. 2013. № 32 (2). P. 97–109.
5. Артемова И. В., Майская Е. А. Повышение конкурентоспособности выпускников технических вузов на основе интегрированной системы подготовки по иностранным языкам. *Совет ректоров*. 2013. № 12. С. 44–52.

6. Fallows S., Steven C. Integrating key skills in higher education. London, 2000. 192 p.

References

1. Aberšek B. (2010). Development of communication training paradigm for engineers. *Journal of Baltic Science Education*, 9 (2). Pp. 99-108.
2. Lappalainen P. (2010). Integrated language education – a means of enhancing engineers' social competences. *European Journal of Engineering Education*, 35 (4). Pp. 393-403.
3. Dlaska A. (2013). The role of foreign language programmes in internationalising learning and teaching in higher education. *Teaching in Higher Education*, 18 (3). Pp. 260-271.
4. Spence P. (2013). Engineering English and the high-tech industry: A case study of an English needs analysis of process integration engineers at a semiconductor manufacturing company in Taiwan. *English for Specific Purposes*, 32 (2). Pp. 97-109.
5. Artemova I. V. (2013). Povyshenie konkurentnosposobnosti vypusknikov texnicheskix vuzov na osnove integrirovannoj sistemy podgotovki po inostrannym yazykam [Increasing the competitiveness of graduates of technical universities on the basis of an integrated system of training of foreign languages]. *Sovet rektorov*, 12. Pp. 44-52 [in Russian].
6. Fallows S. (2000). Integrating key skills in higher education. London. 192 p.

Фандяєва Аліна Євгенівна, к.е.н., доц. каф. іноземних мов, fandyasportik@outlook.com, тел. +38 063-475-47-48, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, 61002, Україна, м. Харків, вул. Ярослава Мудрого, 25.

Задачи профессионально ориентированной языковой подготовки в неязыковых ЗВО автомобильно-дорожной направленности

Аннотация. В статье рассматриваются направления и задачи профессионально ориентированной языковой подготовки в современном техническом ЗВО. Обобщаются вызовы внутренней и внешней среды университета, влияющие на формирование профессионального портрета специалиста в области науки, техники и технологий. Анализируется роль иностранного языка как инструмента профессиональной деятельности, позволяющего современному специалисту осуществлять научно-исследовательскую и образовательную деятельность на более высоком уровне – международном. Рассматривается новая функция языковой подготовки в техническом университете – формирование языковой среды ЗВО на основе принципов профессионально ориентированного подхода к языковому образованию, междисциплинарности.

Ключевые слова: профессионально ориентированная языковая подготовка, языковая среда

технического университета, иноязычная коммуникативная компетенция, международная деятельность, профессиональные умения инженера.

Фандеева Алина Евгеньевна, к.э.н., доц. каф. иностранных языков, fandyasportik@outlook.com, тел. +38 063-475-47-48, Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет, 61002, Украина, м. Харьков, ул. Ярослава Мудрого, 25.

The goals of professional oriented language training in non-language higher education institutions of automobile and highway orientation

Abstract. Problem. The article deals with the issue of goals and aims of language education in modern technical institute. The challenges of outer and inner institute environment that influence professional portrait of a specialist in science, technology and engineering, are discussed. **Goal.** The role of foreign languages is the object of analysis: they are an integral part of professional activity of a specialist today; knowledge of foreign languages allows conducting research and building education process on a new higher level of international cooperation. **Methodology.** The new function of language education is discussed: the forming of institute language environment on the principles of professionally oriented

interdisciplinary approach to language education. The article describes main methods of language education used in Kharkiv National Automobile and Highway University. **Results.** The author comes to the conclusion that the main objective of implementing a system of language training at a technical college is to contribute to the strategic objectives of a technical college in particular – entering into the world educational space. **Originality and practical value.** The solution of a global problem is possible only with help of highly qualified personnel: students and teachers having the appropriate level of professional competence, including the area of foreign languages helping in the global information flow, as well as to promote their own research on the international level.

Key words: professionally oriented language education, language environment of technical institute, foreign language competence in the sphere of professional communication, international cooperation, professional skills of an engineer.

Alina Fandieieva, PhD (Economics), Assoc. Prof. (Foreign languages Department), fandyasportik@outlook.com, tel. +38 063-475-47-48, Kharkiv National Automobile and Highway University, 25, Yaroslav Mudry Str., Kharkiv, 61002, Ukraine.
